

Η συμβολή ενός πρωτότυπου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος στον οικονομικό εκσυγχρονισμό

ΤΟΥ **ΧΡΗΣΤΟΥ ΔΕΣΥΛΛΑ**
Διδάκτορας Οικονομικής Ιστορίας

Για τις προ-μοντέρνες κοινωνίες το ζήτημα της φτώχειας αποτελεί σε μεγάλη έκταση ενδημικό φαινόμενο το οποίο τα κοινωνικά σύνολα προσπαθούν να αντιμετωπίσουν με κάθε δυνατό τρόπο. Ταυτόχρονα οι τρόποι υπέρβασης της φτώχειας υπήρξαν μια διαρκής πρόκληση. Ένα από τα μείζονα ζητήματα που συναρθρώνονται με τη διαφυγή από τον κύκλο της φτώχειας ή τον περιορισμό των συνεπειών της, παραμένει για την ευρωπαϊκή πραγματικότητα, από την εποχή του ύστερου μεσαίωνα, η προσπάθεια σύνδεσης του φτωχού με μια νέα πραγματικότητα, την «αγαθοεργή» πίστωση¹. Στην ιστορική της διαδρομή η πίστωση είχε πολλούς και διαφορετικούς πρωταγωνιστές. Χριστιανοί, εβραίοι τραπεζίτες, ενεχυροδανειστές, έμποροι, φοροεισπράκτορες, αργυραμοιβοί, ιδιώτες και τέλος όσοι διαθέτοντας ρευστό μπορούσαν να δανείζουν έντοκα, ήταν οι πρωταγωνιστές. Ο κύκλος της διακίνησης του χρήματος έγινε αφορμή αξιοποίησης διαφόρων ειδών αντικειμένων τα οποία μπορούσαν πλέον να αξιοποιηθούν ως εγγυήσεις για την εξασφάλιση πίστωσης².

Στο πολύπλοκο δίκτυο της πίστωσης στο δεύτερο μισό του 15ου αιώνα κάνει την εμφάνισή του στις μικρομεσαίες πόλεις της κεντρικής Ιταλίας ένας καινοτόμος θεσμός, το Monte di Pietà (MdP). Πρόκειται για ένα υβριδικό πιστωτικό ίδρυμα που δημιουργήθηκε το 1462 στην Περούτζια από τους Φραγκισκανούς μοναχούς με στόχο να προσφέρει τις υπηρεσίες

¹ P. Camporesi, *Bread of Dreams. Food and Fantasy in Early Modern Europe*, London 1966 και B. Geremek, *Poverty. A History*, Oxford 1997.

² R.D. Richards, *The Early History of Banking*, London 1929.

του σε όσους εξαιτίας των υψηλών επιτοκίων δεν μπορούσαν να προσφύγουν στις υπηρεσίες των ιδιωτικών τραπεζών. Ο στόχος υλοποιούνταν με τη χορήγηση χαμηλότοκων καταναλωτικών δανείων τα οποία εξασφαλιζόνταν με κινητές αξίες. Από τα πρώτα στάδια της λειτουργίας του κατόρθωσε επιτυχημένα να συνδυάσει τη μεταφυσική χριστιανική *πίστη* με την *πίστη* του καθημερινού οικονομικού βίου. Σχεδόν ταυτόχρονα με την εμφάνιση MdP οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες παρείχαν τη δυνατότητα επέκτασης της λειτουργίας τους πέρα από τον ενεχυροδανεισμό σε τραπεζικές εργασίες και σε παρακαταθήκες³. Η θεολογική σκέψη διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο, αφού προσδιόρισε το ηθικό πλαίσιο δράσεως, και παράλληλα κατάφερε με αποτελεσματικό τρόπο να εξασφαλίζει τα ιδρυτικά κεφάλαια. Η πολιτισμική αποδοχή του θεσμού διέυρυνε τη χορεία των ιδρυτών με τη συμμετοχή διαφόρων ιδιωτικών τραπεζών, επαγγελματικών ενώσεων και συντεχνιών που ήταν εξοικειωμένες με ζητήματα πιστώσεως, αλλά και ιδιωτών των οποίων ο ρόλος παρέμενε πρωταγωνιστικός⁴.

Για την οικονομική ιστορία ο χαρακτήρας του MdP παρέμεινε *sui generis*, εναρμονίζοντας με ιδιότυπο τρόπο την πίστωση και την ιδέα εφαρμογής μιας μη κερδοσκοπικής οικονομικής πρακτικής για την αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας με αποτελεσματικότητα μέσα από συνθήκες διαφάνειας και σταθερότητας⁵. Η λειτουργία των MdP είναι συνυφασμένη με την εδραίωση του εγχρήματου καπιταλισμού, επειδή με τη δραστηριότητά τους μεταφέρουν το αποθησαυρισμένο χρήμα των εύπορων τάξεων στις φτωχές, που το ανακυκλώνουν στην κατανάλωση δημιουργώντας ταυτόχρονα τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και επέκταση της ευρωπαϊκής οικονομίας⁶.

Ο θεσμός των *Monti di Pietà* που μεταφυτεύτηκε από τη Δύση σε άλλες χώρες κατά τον 17ο αιώνα έχει ελάχιστα απασχολήσει την ιστορική έρευνα. Στα 1613 ιδρύθηκε στον Χάνδακα της Κρήτης το πρώτο MdP του ελληνικού χώρου με στόχο την εξάλειψη της τοκογλυφίας και την υποβοήθηση όσων είχαν ανάγκη, για να ακολουθήσει ένα ακόμη στο Ρέθυμνο προς το τέλος του αιώνα⁷. Σε σύντομο χρονικό διάστημα για την εποχή ο θεσμός εξαπλώθηκε και στα νησιά του Ιονίου. Πρώτη περίπτωση υπήρξε η Κέρκυρα που απέκτησε το δικό της

³ V. Meneghin, *I Monti di Pietà in Italia dal 1462 al 1562*, Vicenza 1986.

⁴ G. Todeschini, *Ricchezza francescana. Dalla povertà volontaria alla società di mercato*, Bologna 2004, σελ. 9-54.

⁵ C. Tavernari, *I Monti di Pietà in Italia*, L. Parma, Bologna 1915, σελ. 8-49.

⁶ *Banchi pubblici, banchi privati e monti di pietà nell' Europa preindustriale. Amministrazione, tecniche operative e ruoli economici*, Società Ligure di Patria Storia, Genova 1991 και G. Luzzatto, *Per una storia economica d' Italia*, Laterza, Roma – Bari 1967.

⁷ Α. Παπαδία – Λάλα, *Το Monte di Pietà του Χάνδακα (1613 – μέσα 17ου αιώνα)*. Συμβολή στην κοινωνική και οικονομική ιστορία της βενετοκρατούμενης Κρήτης, Παρουσία, Αθήνα 1987.

Monte di Pietà το 1630-1 και λίγες δεκαετίες αργότερα, το 1670, η εξάπλωση συνεχίστηκε με την ίδρυση αντίστοιχων ιδρυμάτων στη Ζάκυνθο, την Κεφαλονιά και την Ιθάκη το 1677⁸. Η πλέον ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι αυτή της Κέρκυρας, δεδομένου ότι επέδειξε σημαντική χρονική διάρκεια καθώς η λειτουργία του MdP άρχισε το 1630 και ολοκληρώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 αποτυπώνοντας με ανάγλυφο τρόπο τη συνολική οικονομική και κοινωνική ιστορία του νησιού⁹.

Η ίδρυση του MdP της Κέρκυρας, που αποτελεί μεταγενέστερη οργανική συνέχεια των αντίστοιχων ιταλικών, υπήρξε σε περίοδο εμφανούς κρίσεως, ουσιαστική προσπάθεια διαρθρωτικού ελέγχου της οικονομικής δραστηριότητας και βελτιώσεως του βιοτικού επιπέδου των κατωτέρων κοινωνικών στρωμάτων. Έμμεσα όμως και μέσω της διαχείρισης της πίστωσης στόχευε στην πάταξη της παραοικονομίας, των τοκογλυφικών δραστηριοτήτων και στον έλεγχο του διακινούμενου χρήματος, παρέχοντας σε συνθήκες σπανιότητας οικονομικών πόρων, τη δυνατότητα άμεσης μετατροπής των κινητών αξιών σε χρήμα και αντίστροφα. Στην περίπτωση της Κέρκυρας η ιδρυτική πρωτοβουλία ανήκε στη βενετσιάνικη διοίκηση και υλοποιήθηκε το 1630. Παρά το άρτιο θεωρητικά θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας, τα προβλήματα δυσλειτουργίας δεν έλειψαν από καμία περίοδο του μακραίωνου και πολυτάραχου βίου του με άμεση συνέπεια αρκετές φορές να αναγκαστεί να διακόψει τη λειτουργία του. Τα συμφέροντα του ιδρύματος πλήττονταν εσωτερικά από τις καταδολιεύσεις και τα σφάλματα του προσωπικού και εξωτερικά από τις επεμβάσεις διοικητικών αξιωματούχων στα κεφάλαιά του¹⁰.

Η βασική λειτουργία του ιδρύματος ήταν η συνομολόγηση δανείων με εγγύηση συγκεκριμένης τυπολογίας κινητές αξίες. Κατά την ενάσκηση της ενεχυροδανειστικής του λειτουργίας εξυπηρετούσε την καταναλωτική πίστη με τη χορήγηση καταναλωτικών δανείων σε φυσικά πρόσωπα που ήταν καλυμμένα με εμπράγματα ασφάλειες. Κατά τη διαδικασία του ενεχυριασμού και της δανειοληψίας εξετάζονταν ιδιαίτερα τα χαρακτηριστικά που συνδέονταν με τον πελάτη και λαμβάνονταν υπόψη οι συνθήκες της αγοράς. Στη λειτουργική του ευλυγισία καταγράφονται και δευτερεύουσες δραστηριότητες τραπεζικού χαρακτήρα (αποταμι-

⁸ Δ. Ιθακήσιος, «Η εξέλιξη του θεσμού των πρώτων πιστωτικών ιδρυμάτων – Monti di Pietà στη Μεσαιωνική Ευρώπη και η μεταφύτευσή τους στο χώρο της Δυτικής Ελλάδας κατά τον XVII αιώνα», *Αρχειόν Οικονομικής Ιστορίας*, τ. 1. 1990, σελ. 65-130.

⁹ Για την περίπτωση του Monte di Pietà της Κέρκυρας πρβλ. τα έργα: Χ. Δεσύλλας, *Το Monte di Pietà της Κέρκυρας και η ιστορική και οικονομική σημασία του για την Κερκυραϊκή κοινωνία*, Διδακτορική Διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 2003, τ. 3 και επίσης του ίδιου, *Η Τράπεζα των φτωχών. Το Monte di Pietà της Κέρκυρας (1630-1864)*, ΠΙΟΠ, Αθήνα 2006.

¹⁰ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχείο Νομού Κερκύρας (ΑΝΚ), *Ενετοκρατ.*, Φ. 64, f. 23, fs. 8, φ. 11r και L. Ippaviz, *Corcyra antica e moderna*, Typografia Greca la Fenice, Venezia 1901, σ. 310.

εύσεις, χορηγήσεις, παρακαταθήκες, διαμεσολαβητικές υπηρεσίες) με τις οποίες προσπαθούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες της τοπικής αγοράς χρήματος. Ο παραδοσιακός του ρόλος υπήρξε αυτός του διαμεσολαβητικού οργανισμού μεταξύ αποταμιευτών και πιστούχων. Με την τραπεζική του λειτουργία βελτίωνε την αποτελεσματικότητα του χρηματοδοτικού συστήματος και ταυτόχρονα προσέφερε προστασία στους καταθέτες. Μετασχηματίζοντας τις απαιτήσεις χαμηλού βαθμού ρευστότητας (δάνεια) σε υποχρεώσεις υψηλού βαθμού (καταθέσεις) ανταποκρινόταν με ικανοποιητικό τρόπο στις ανάγκες μεγάλου αριθμού δανειζομένων και αποταμιευτών, ώστε και οι δύο πλευρές να ικανοποιούνται¹¹.

Στη μακρά διάρκεια του βίου του το ίδρυμα συμπλέκεται με οικονομικές πράξεις, κυρίως με τη διαπραγμάτευση του χρήματος. Από αυτή τη σύμπλεξη διαφαίνεται η αλληλοεπηρεαζόμενη σχέση του, τόσο με την τοκογλυφία και τη γενικότερη οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στο νησί, όσο και με την αγροτική παραγωγή σε σχέση με την οποία φαίνεται να παρακολουθεί με μεγάλη πιστότητα τον κύκλο της ελαιοπαραγωγής σε ετήσια βάση¹². Στους στόχους της οικονομικής του διαχείρισης υπήρξε η αυτάρκεια που εξασφάλιζε την απρόσκοπτη λειτουργία του με την οποία αντιμετώπιζε το μείγμα ένδειας και χρηματοδείας που επικρατούσε στην κοινωνία της Κέρκυρας. Τα στοιχεία αποδεικνύουν ότι αναλογικά μεγάλος αριθμός κατοίκων που ανέρχεται σε 13,9% του συνολικού πληθυσμού προέβαιναν στη σύναψη πιστωτικών συμβάσεων, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό από αυτούς που αγγίζει το 21,1% δεν κατόρθωνε ποτέ να αποπληρώσει το δάνειο που είχε λάβει. Τις αυξημένες ανάγκες των πελατών του σε χρήμα καταγράφει και η τυπολογία των ενεχύρων από την οποία για ενδεικτικό διάστημα 65 ετών προκύπτει πως το 29,8% αντιστοιχούσε σε τιμαλφή είδη και το 14,8% σε μη τιμαλφή¹³.

Το δίπτυχο των προσφερομένων υπηρεσιών αφορούσε στη διεκπεραίωση και τη διανομή, δημιουργώντας προστιθέμενη αξία με τη διαμεσολάβηση μεταξύ αποταμιευτών και πιστούχων με ελεγχόμενο κόστος. Παραδοσιακά, εκδιπλώνοντας τη λειτουργία του σε ένα ιδιότυπο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον και σε συνδυασμό με συγκεκριμένο κανονιστικό πλαίσιο, εντοπίστηκαν φαινόμενα ειδικής διαμεσολάβησης¹⁴.

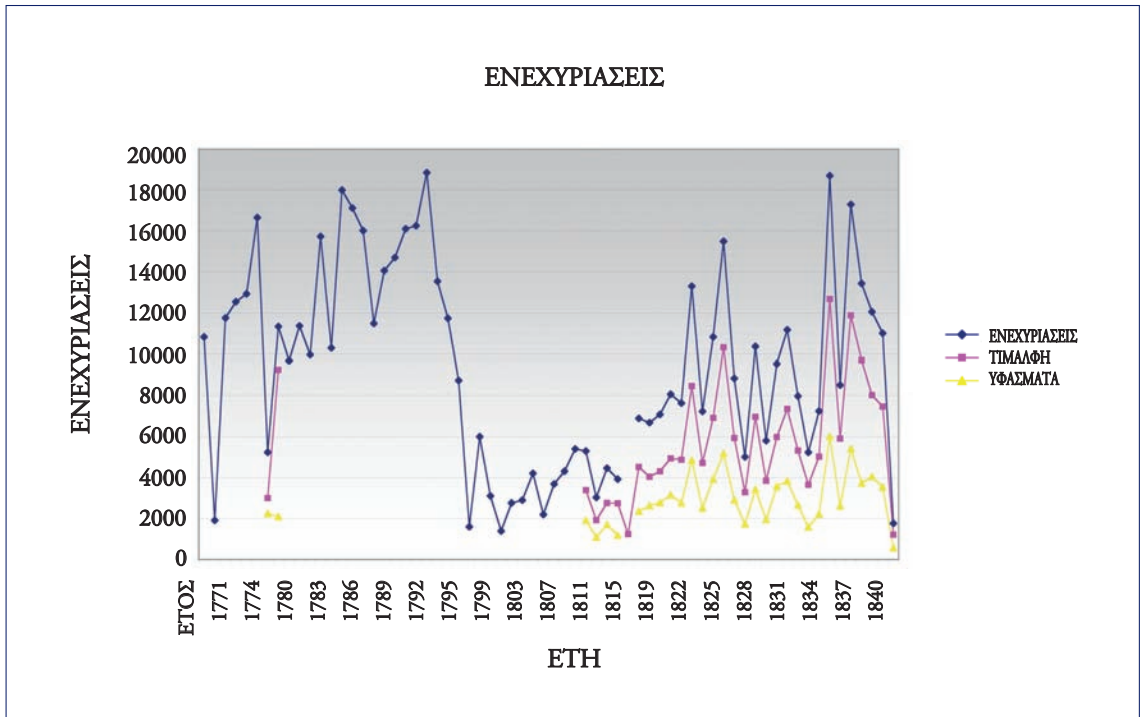
Από τα πρωτογενή αρχειακά δεδομένα προκύπτει ακόμη ότι διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στα εξής:

¹¹ Χ. Δεσύλλας, *Η Τράπεζα των Φτωχών*, ό.π., σελ. 197-210.

¹² ΑΝΚ, *Έπαρχ.*, Φ. 43, έγγρ. 20.1.1859.

¹³ Χ. Δεσύλλας, *Η Τράπεζα των Φτωχών* ό.π., σελ. 214-220.

¹⁴ ΑΝΚ, *Ειρην.* Φ. 1437, reg. 4.

1. Μετάδοση της εκάστοτε νομισματικής πολιτικής, γιατί με την οικονομική του συμπεριφορά επιδρούσε στο ύψος των επιτοκίων και στη συνολική ποσότητα του διακινούμενου χρήματος.
2. Κατανομή της εγχώριας πίστης, καθώς από τις τοπικές αρχές υπήρχαν πρωτοβουλίες για τη συρρίκνωση ή επέκταση της καταναλωτικής πίστης ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες.
3. Μεταφορά πλούτου μεταξύ των γενεών, αφού με την τήρηση συνταξιοδοτικών λογαριασμών και υπηρεσιών (πρβλ. συνταξιοδοτικό ταμείο αχθοφόρων κ.ά.) μετέφερε τον πλούτο από τους εργαζόμενους συνεισφορείς στους συνταξιούχους.
4. Υπηρεσίες διακανονισμού πληρωμών, επειδή ο διακανονισμός αποτελούσε συγγενή δραστηριότητα με τη διαμεσολάβηση.

Η ύπαρξη αυστηρά οριοθετημένου θεσμικού-κανονιστικού πλαισίου απέβη όχι μόνο οικονομικά, αλλά και κοινωνικά ωφέλιμη, επειδή απέτρεπε τον κίνδυνο διακοπής των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών του ιδρύματος και περιορίζε ριψοκίνδυνες ενέργειες και πρωτοβουλίες των Εποπτικών και Διοικητικών του αρχών. Ιδιαίτερη φροντίδα είχε δοθεί στις διατάξεις για την κεφαλαιακή επάρκεια, τα χρηματοδοτικά ανοίγματα, την κατανομή των δανείων. Η έστω και μικρή μεταβολή των ρυθμιστικών κανόνων είχε πάντοτε σημαντικό αντίκτυπο και στις εσωτερικές δραστηριότητες του ιδρύματος, του οποίου σκοπός υπήρξε η «αποτελεσματικότητα» και η «ασφάλεια» κατά τις πιστωτικές συναλλαγές¹⁵. Το MdP ακολουθώντας τις ανάγκες, τις συλλογικές συμπεριφορές και νοοτροπίες κατάφερε να επεκτείνει τη δραστηριότητά του προσφέροντας νέες υπηρεσίες. Η κύρια δραστηριότητά του ήταν νομισματικής φύσης, για το λόγο αυτό διατηρούσε πάγια περιουσιακά στοιχεία μικρής αξίας προκειμένου να έχει μικρά, σταθερά και ελεγχόμενα κόστη. Αυτός ήταν άλλωστε ο προσανατολισμός και το κύριο σημείο αναφοράς σε κάθε περίπτωση εκτίμησης, διαχείρισης, εκμετάλλευσης και αξιοποίησης ακινήτων περιουσιακών του στοιχείων¹⁶.

Ως χρηματοπιστωτικός οργανισμός αντιμετώπισε διαχρονικά αυξημένες εξωτερικές και εσωτερικές πιέσεις. Οι εξωτερικές πιέσεις πήγαιναν κυρίως από τον ανταγωνισμό και την αλλαγή των ρυθμιστικών κανόνων, ενώ οι εσωτερικές δημιουργούσαν ευκαιρίες αποτελεσματικότερης διαχείρισης, καθώς το ίδρυμα παρείχε ποικιλία υπηρεσιών σε ένα ευρύ πελατειακό φάσμα το οποίο εκτεινόταν σε διαφορετικές γεωγραφικές τοποθεσίες του νησιού, κοινωνικές, οικονομικές συστρωματώσεις και θρησκευτικές κοινότητες. Οι πελάτες παρουσιάζονται ενημερωμένοι για την ποιότητα, το κόστος και τις προσφερόμενες υπηρεσίες. Από τις επαναλαμβανόμενες συναλλαγές γίνονταν περισσότερο έμπειροι αυξάνοντας τις απαιτήσεις τους, ενώ σε πολλές περιπτώσεις παρουσιάζονται διατεθειμένοι να απευθυνθούν και σε ανταγωνιστές. Για το λόγο αυτό η πίστη του πελάτη δεν μπορούσε να εξασφαλιστεί αποκλειστικά και μόνο με τις υπηρεσίες ενεχυροδανεισμού, οπότε το MdP παρείχε το σύνολο των προϊόντων/υπηρεσιών που αυτοί χρειάζονταν ή ήταν διατεθειμένοι να χρησιμοποιήσουν και να πληρώσουν μη εξαιρουμένων και των υπηρεσιών παρακολούθησης των οφειλετών¹⁷.

Τα περιθώρια κέρδους στένευαν ανάλογα με τη διάρκεια και την ένταση των ανταγωνιστικών φαινομένων και των οικονομικών κρίσεων. Κατά τις συναλλαγές ιδιαίτερη μέριμνα

¹⁵ Χ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ, *Η Τράπεζα των φτωχών*, ό.π., σελ. 161-165.

¹⁶ Χ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ, *Η Τράπεζα των Φτωχών*, ό.π., σελ. 321-326.

¹⁷ Αναλυτικές πληροφορίες για τους συναλλασσόμενους πρβλ. Χ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ, *Η Τράπεζα των Φτωχών*, ό.π., σελ. 297-300.

δόθηκε στη διασφάλιση ότι οι προσφερόμενες υπηρεσίες μπορούσαν να υποστηριχθούν από τις υπάρχουσες υποδομές χωρίς αύξηση του αντίστοιχου κόστους. Οι ανθρώπινοι πόροι του ιδρύματος ήταν καίριας σημασίας για την επιχειρηματική ασφάλεια και κατά συνέπεια απαραίτητος ο ορθολογικός σχεδιασμός για τη διαχείρισή τους. Αξίζει όμως να σημειωθεί πως διαχρονικά υπήρχε μια εύθραυστη ισορροπία στη διάρθρωση ανωτέρου και κατωτέρου προσωπικού¹⁸.

Η διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων σε οργανωμένες αγορές είναι μια αρκετά πολύπλοκη διαδικασία, η διαδικασία αυτή όμως γίνεται εξαιρετικά περίπλοκη και αβέβαιη στην ιστορική της διάσταση. Ιδίως κατά τις περιπτώσεις που η διαχείριση περιλαμβάνει στοιχεία όπως η ρύθμιση του ύψους των επιτοκίων, η ρευστότητα, ο πιστωτικός και νομισματικός κίνδυνος, αλλά και διάφοροι λειτουργικοί κίνδυνοι. Η απαραίτητη πληροφόρηση για την επιτυχημένη διαχείριση κινδύνου ήταν έγκαιρη και ακριβής, ενώ η διοίκησή του μπορούσε σχετικά εύκολα να παρακολουθεί τον οικονομικό αντίκτυπο που είχαν στον οργανισμό και να λαμβάνει αποφάσεις με γνώμονα τη μελλοντική επιρροή τους στην οικονομική απόδοση. Το σημείο ισορροπίας των κινδύνων υπήρξε εξαιρετικά εύθραυστο, έτσι κάθε δυσλειτουργία αποτυχημένης διαχείρισης κινδύνου είχε άμεσο και αρνητικό αντίκτυπο στους λειτουργικούς πόρους του ιδρύματος. Με τη συνδυασμένη ανάπτυξη της ενεχυροδανειστικής και της τραπεζικής του λειτουργίας είχε τη δυνατότητα να δημιουργεί «νέο» χρήμα του οποίου η αξιοποίηση σε καταναλωτικές δραστηριότητες επέτρεπε την οικονομική επέκταση.

Σε σχέση με την τελευταία περίοδο της ζωής του ιδρύματος και κυρίως σε ό,τι αφορούσε την απορρόφησή του από άλλα πιο ευέλικτα και ισχυρά τραπεζικά ιδρύματα προέκυψε από την έρευνα ότι οι λόγοι που επέβαλαν αυτή την πρακτική υπήρξαν αμιγώς οικονομικού χαρακτήρα. Διαπιστώθηκε η ύπαρξη επιθετικών και αμυντικών κινήτρων μέσα από τα οποία διασφάλισε τη μακροαίωνα και συνεχή παρουσία του σε ένα δυναμικό και συνεχώς μεταλλασόμενο ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Στα πλαίσια αυτά η ανάπτυξη επιθετικών κινήτρων συνδεόταν με την παρουσία αυξουσών αποδόσεων κλίμακας στην παραγωγή των πιστωτικών υπηρεσιών βοηθώντας το ίδρυμα ώστε να επιτύχει:

¹⁸ Χ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ, *To Monte di Pietà της Κέρκυρας*, ό.π., τ. 2, σελ. 296-307.

- τη βελτίωση της θέσης του στην τοπική αγορά,
- την απόκτηση ικανού μεγέθους ώστε να συνεχίσει να χρηματοδοτεί επαρκώς τις δραστηριότητές του, και
- την εξειδίκευσή του σε συγκεκριμένο τομέα υπηρεσιών.

Από την άλλη, η εφαρμογή αμυντικών κινήτρων συνδέθηκε κατά κύριο λόγο με την περιστολή του λειτουργικού κόστους, ενώ όπως έδειξε εκ των υστέρων η ιστορική του πορεία, η συγχώνευση υπήρξε αναπόφευκτη και σε σημαντικό βαθμό αποτελεσματική¹⁹.

Με την ενσωμάτωση της Κέρκυρας στο νεότερο ελληνικό κράτος αρχίζει μια νέα πορεία καθώς η περίοδος μετά το 1864 σηματοδοτεί σειρά από καθοριστικής σημασίας αλλαγές στο σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών δομών. Εξαίρεση δεν θα μπορούσε να αποτελέσει το MdP, για το οποίο ανοίγει ένας νέος ιστορικός κύκλος. Μέσα από την ανίχνευση πτυχών της πολυδιάστατης ιστορίας του, γίνεται αντιληπτό πως, αν και η πίστωση από μόνη της δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει αποφασιστικά το φαινόμενο της ένδειας που επικρατούσε στην τοπική κοινωνία, δημιούργησε όμως το πνεύμα μέσα στο οποίο γίνεται αντιληπτή η λειτουργία του χρήματος και σε αυτό ώθησε η παροχή προσωρινής έστω διεξόδου, ανακουφίσεως ή διαφυγής από την κακή συγκυρία ατόμων και κοινωνικών ομάδων²⁰. Πρωταρχικό στοιχείο στη σύνδεση αυτή υπήρξε η αξιοποίηση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων σε κινητές αξίες, την οποία το ίδρυμα μπορούσε να κινητοποιήσει. Όμως πέρα από όλα αυτά, το MdP αποτέλεσε για αιώνες και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970 ένα δυναμικό οικονομικό θεσμό της Κέρκυρας με ιδιαίτερη θέση στην ιστορία των τραπεζών.

¹⁹ Για το σύνολο των πληροφοριών της χρηματοοικονομικής λειτουργίας του ιδρύματος: Χ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ, *Η Τράπεζα των Φτωχών*, ό.π., κεφ. 9ο.

²⁰ Χ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ, *Η Τράπεζα των Φτωχών*, ό.π., σελ. 326-335.